THE EXCEPTIONAL "TEXTILE" BACKGROUND OF THE VĂDASTRA CULTURE

Ioana-Iulia Olaru
Assist. Prof., PhD, "G. Enescu" University of the Arts, Iaşi

Abstract: In a period when, step by step, a ritual of the myth appeared in the Early Neolithic slowly started to emerge, while art knew a permanent opening towards the new – we refer here to Eneolithic –, Vădastra culture left us not only the elegance of its big and harmonious forms, but also a rich and very refined decor, to be found also in pottery and in small ceramics. And this refers specifically to the technique of its creation: the excision in which the very thin spared tapes are surrounded by large areas with notches inlaid in white, the result being a charming embroidery based on the chromatic contrast with the black, grey, brown, brown-red background. But not even the placement of this decoration is ordinary, if we think about the frontal covers which seem to have been cut from a larger decor (of a vestment – for, in this case, we surely do not speak about a tatu suggestion: this information derives from the motif of the cloth meant to be some sort of collar). It is also unusual the stylization of small heads with ears which are similar to a dog's (the coiffure?), all these elements being representative for one of the most beautiful Eneolithic ceramics, which can beautifully compete against the Cucuteni painted ceramics.

Keywords: horror vacui, barbotine, tell, slip, en violon

Cu Eneoliticul, ne situăm într-o perioadă în care se înregistrează evoluţii în toate domeniile, progresele din agricultură şi păstorit (datorate unui nou tip de plug, cu brăzdar din corn sau din lemn, şi cu tracţiune animală, care marchează trecerea spre agricultura propriu-zisă) se soldează cu acumulări de bunuri, iar construcţiile-sanctuar (Parţa, Căscioarele – unde cultul coloanei simbolizează legătura dintre zeităţile primordiale: Cerul şi Pământul) demonstrează nivelul vieţii spirituale, în care este delimitat spaţiul sacru şi se practicau scene de cult.

Arta cunoaşte o deschidere permanentă spre nou.

Ceramica se dezvoltă şi din punctul de vedere al formelor – forme relativ articulate, cu remarcabilă simetrie (faţă de cele ale primelor perioade ale Neoliticului) –, dar şi tehnic se remarcă progrese: folosirea platoului de modelat, premergător roţii, care permitea rotirea în plan orizontal, iar arderea se făcea reductor, la temperaturi înalte, în cuptoare evoluate, cuptoare cu placă cu reverberaţie, cu placă perforată despărţind camera de ardere de focar[1]. Se răspândeşte acum decorul pictat (care demonstrează marea abilitate, dar şi gândirea analitică a meşterului), preocuparea pentru efectul cromatic fiind marea noutate a perioadei eneolitice: apariţia unei ceramici splendide, în care se înregistrează salturile artistice calitative, chiar dacă nu în toate zonele, ajungându-se până la adevărate sisteme decorative coerente, în care *horror vacui* va fi treptat abdandonat: apare sentimentul spaţiului în noile compoziţii simple şi sugestive. *Covorul fără sfârşit* în ornamentică duce foarte departe particularitatea unei bogăţii decorative, în care motivele sunt limitate ca număr, dar combinaţiile acestora sunt infinite. Dacă până acum decorul era exclusiv geometric, în Eneolitic apar şi elemente figurative în ornamentica vaselor: zoomorfe şi chiar antropomorfe şi fitomorfe. Un nou sincretism se conturează în stilistică. De asemenea, ia amploare acum şi tehnica exciziei.

[1] Ion Miclea, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, Bucureşti, Ed. Meridiane, 1980, p.29

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)

În plastica mică a Eneoliticului, deşi varietatea tipologică a figurinelor scade, creşte cea a modelelor miniaturale de locuinţe, mobilier, obiecte. În cazul figurinelor zoomorfe însă, apar reprezentările animalelor sălbatice, precum există acum un remarcabil simţ al observaţiei meşterului neolitic, care înregistrează detalii anatomice, poziţii şi mişcări. În cazul figurinelor antropomorfe, există tipuri de stilizare caracteristice fiecărei culturi.

Cultura Vădastra, cea mai originală cultură a Eneoliticului timpuriu şi cu una dintre cele mai frumoase ceramici din întreg Eneoliticul (care poate sta cu mândrie alături de ceramica pictată cucuteniană a Eneoliticului dezvoltat) ne-a lăsat, pe lângă eleganţa formelor sale mari şi armonioase, un decor abundent şi foarte rafinat, regăsit şi în olărie, şi în plastica mică. Şi acest lucru mai ales în ceea ce priveşte tehnica realizării lui: excizia, în care benzile crutate, foarte înguste, sunt înconjurate de arii largi cu crestături încrustate cu alb, rezultând o dantelărie fermecătoare datorită contrastului cromatic cu fondul închis la culoare. Aparţinând cronologic perioadei timpurii a Eneoliticului (cca 5 000 – 4 500 î.Hr.)[2], cultura Vădastra se înscrie sintezei culturale născute din contactul comunităţilor locale cu culturile de origine meridională (împreună cu culturile Vinča târzie, Hamangia şi Boian) (pe lângă grupa culturală care a luat naştere din contactul comunităţilor autohtone cu culturile de origine est-central europeană, din care face parte cultura Tisa, la toate acestea adăugându-se sintezele: cultura Precucuteni şi aspectul Stoicani-Aldeni). Numită după o staţiune de pe teritoriul com. Vădastra (jud. Olt) şi răspândită în Muntenia, sud-estul Transilvaniei, malul răsăritean al Dunării dobrogene, dar şi în Bulgaria, cultura Vădastra (ca şi cultura Boian) se dezvoltă din fondul Dudeşti, şi primeşte noi influenţe liniar-ceramice egeo-mediteraneene şi central-europene, stând la baza viitoarei culturi Sălcuţa.

Într-o perioadă în care aşezările omeneşti sunt regăsite încă şi în zone întinse şi joase, dar ocupă şi terenuri dominante şi apărate natural, precum începe şi formarea aşezărilor de tip tell, şi apar şi primele aşezări fortificate (şanţuri cu palisade din lemn) – aşezările culturii Vădastra (Vădastra, Cruşovu, Fărcaşu de Sus, Hotărani, Slatina sunt unele dintre cele cercetate[3]) erau mici şi puţin aglomerate, situate pe terase; aveau şanţ de apărare, locuinţele fiind sub formă de bordei; ulterior, apar aşezările de tip tell şi locuinţele sunt ridicate la suprafaţă, patrulatere, cu pereţi de paiantă pe schelet din lemn[4], unele având podea din lut, pe bârne din lemn.

Caracterizată prin ceramica sa fină, arsă reductor[5], cultura Vădastra a cunoscut o fază mai veche, în care olăria era ornamentată incizat sau canelat, cu motive precum spirala, meandrul, motive geometrice (rombul sau dreptunghiul)[6]. De asemenea, ornamentaţia acestei culturi era în formă de adâncituri realizate cu unghia, crestături de linii scurte, aplicaţii alveolate, mai rar barbotină[7]. Pasta ceramicii fine era compactă, amestecată cu nisip mărunt, fiind acoperită cu un slip cenuşiu, cu nuanţe brune şi negre[8]. Ceramica rudimentară a culturii Vădastra era alcătuită din pastă frământată neomogen, amestecată cu pleavă şi cu nisip cu bob mare şi chiar cu bobiţe de calcar[9].

[2] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Eneoliticul timpuriu*, in Mircea Petrescu-Dâmboviţa, Alexandru Vulpe (coord.), *Istoria românilor*, vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010, p.140
[3] Ion Miclea, Radu Florescu, *op. cit.*, p.64
[4] L. R., in Radu Florescu, Hadrian Daicoviciu, Lucian Roşu (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, p.357, s.v. *Vădastra*
[5] *Ibidem*
[6] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Eneoliticul timpuriu*, in Mircea Petrescu-Dâmboviţa, Alexandru Vulpe (coord.), *op. cit.*, p.141
[7] Marin Nica, *Asupra originii şi dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcaşele (jud. Olt)*, in *Historica*, I, Craiova, 1970, p.33
[8] *Ibidem*, p.35
[9] *Ibidem*, p.33, 38

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)

Ceramica clasică, a fazei a II-a, excizată și încrustată cu alb, este cea mai frumoasă ceramică a Eneoliticului timpuriu. Formelor mari și armonioase (vase bitronconice, străchini conice evazate, capace cilindrice[10], vase piriforme cu gât cilindric înclinat în interior, suport cilindric sau inelat[11]), li se adaugă decorul abundent, dar foarte rafinat, cu motive cruțate – spirale și meandre, motive geometrice în dinți de lup sau în tablă de șah –, dar tehnica cruțării diferă: excizia este puțin adâncă ori combinată cu incizia, iar banda cruțată, foarte lustruită, este atât de îngustă încât pare o creastă ușor teșită, în timp ce aspectul meandrului nu mai este liniar, ci în zig-zag continuu. Uneori, excizia se făcea asupra unor suprafețe întinse (nu doar în formă de șănțulețe înguste lângă benzile subțiri ale motivului), ariile excizate primind crestături în rețea, care conferă aspectul unei țesături[12] – cu atât mai mult cu cât toate liniile incizate, mai fine sau mai puțin fine, sunt încrustate cu alb, rezultând prin opoziție cu fondul negru, cenușiu, brun sau brun-roșcat, un ansamblu contrastant, dar armonios. Așadar, după cum spuneam la început, avem de-a face cu încrustare cu alb atât a porțiunilor excizate, când se scot în evidență motivele, cât și a inciziilor, când se pun în evidență porțiunile cruțate. Dispunerea motivelor este adesea continuă în jurul corpului vasului, acoperind toată suprafața acestuia, dar se cunoaște și desfășurarea în registre cu metope.

Pe un vas de la Vădastra, sub registrul cu spirale fugătoare înlănțuite, două șiruri orizontale mărginesc registrul inferior cu metope verticale, în care alternează zonele netede cu cele cu șănțulețe.

Pe o strachină de la Vădastra, o dublă creastă cruțată se ondulează în jurul vasului, pe suprafața hașurată cu mici pătrate și romburi, mărginită de două registre-chenar, reprezentate de câte două șiruri de romburi mai mari. Încrustația cu alb conferă un farmec deosebit, datorită contrastul cromatic obținut. Dar în general, suprafața unei străchini poate fi împărțită și în metope triunghiulare decorate (cu spirale fugătoare sau cu croșete meandrice), alternând cu cele nedecorate.

Pe o fructieră cu picior de la Hotărani, com. Fărcașele (jud. Olt) (de 23 cm înălțime[13]), registrele orizontale alternează desfășurarea cursivă a motivului, iar alte registre au metope, unele cu câte o spirală cruțată, în formă de S culcat, între proeminențele de pe umărul vasului. Între registre, sunt cruțate benzi în zig-zag, cu șiruri de dinți de lup de o parte și de alta (benzi în zig-zag separând și metopele – acestea decorate cu motive din benzi cruțate).

În această cultură, vasele mari de provizii au fost și ele la fel de măiestrit decorate. Un vas de peste 50cm înălțime[14] are spirale înlănțuite orizontal pe gât, iar registrul mare de pe jumătatea superioară a corpului este împărțit în 4 metope dreptunghiulare, separate de șiruri verticale duble de romburi excizate. Benzi meandrice crestate, oblice, decorează marile metope, printre rețelele de liniuțe întretăiate. Și registrul inferior este acoperit de o asemenea rețea, pe care meandrele din linii drepte și duble sunt diferite de cele în zig-zag ale registrului corpului, tocmai pentru diversificarea decorului.

De asemenea, chiar capacele de vase au decor spiral-meandric, excizat și încrustat, precum un capac cilindric de la Vădastra, cu ornamentare precisă și echilibrată, dispusă pe două registre – cel cu spirale recurente, al corpului capacului, mărginit de două chenare de benzi cu romburi opuse la vârf –, la care se adaugă registrul calotei, adică sectorul circular împărțit longitudinal prin benzi drepte, alternând cu cele în zig-zag.

Un picior de fructieră de la Fărcașele are un decor pe două registre: cel inferior, cu 3 benzi de romburi opuse la vârf dar distanțate între ele; registrul superior are spirale recurente

[10] L. R., in Radu Florescu et. al., *op. cit.*, p.357, s.v.*Vădastra*
[11] Marin Nica, *Asupra originii….*, p.33, 40
[12] O adevărată dantelărie în argilă...
[13] Manuela Wullschleger (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008, p.198
[14] Vladimir Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, I, București, Ed. Meridiane, 1974, p.58

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)

din S-uri conjugate, din benzi duble, spațiile triunghiulare arcuite dintre buclele spiralelor fiind adâncite și haşurate excizat și încrustat.

De asemenea, cultura Vădastra are și o ceramică modelată plastic, cu siguranță și simț al proporției, reprezentând siluete de femei – ca cele de la Vădastra și Slatina, ori chipuri umane – pe vase găsite tot la Vădastra și la Slatina.

Două vase antropomorfe celebre ale acestei culturi, folosite în practicile de cult, sunt de o frumusețe deosebită. Un vas de la Vădastra, dacă este privit frontal, pare o mare (40cm) statuetă (gura vasului fiind plasată în spate[15]), cu corp dreptunghiular, geometrizat, aplatizat, terminat cu un cap mic cu profil ascuțit, stilizat în planuri triunghiulare, concave și convexe. Ornamentația meandrică în relief, de o mare coerență și echilibru, cu zimți pe marginile benzii înguste, pare un detaliu dintr-un decor mai mare al unui veșmânt (în mod evident, este vorba despre sugerarea unui veșmânt, nu a unui tatuaj, datorită liniei de răscroire de la baza gâtului). Interesant este vasul-coșuleț de la Crușovu, lung, cu două torți late, terminate în capete umane, cu urechile – specifice acestei culturi – lăsate în jos, ca de câine (eventual, poate fi vorba despre coafura bogată, cu cărare la mijloc[16]).

În cadrul vaselor modelate antropomorf, putem aminti și măștile umane de pe marginea unui vas de la Hotărani, respectiv pe picioarele unor cupe de la Hotărani. Pe fața schematizată se reliefează nasul și arcadele sprâncenare. Combinația bicromă (adâncitura feței a fost umplută cu o pastă albă, în timp ce conturul feței, nasul și pereții cupei au fost acoperiți cu vopsea roșie) este simbolică, în relație cu destinația cultică a acestor vase[17].

Statuetele perioadei eneolitice sunt, ca și reprezentările figurative de pe ceramică, mărturie a nivelului vieții spirituale, a scenelor de cult practicate. Se înregistrează acum o mai mare libertate de expresie și o mai mare diversitate a plasticii, în consens cu transformările din viața spirituală. Zeitatea feminină, Mama universală, asimilată cu glia roditoare, este personajul principal în forma matroanei, o femeie cu forme generoase, adultă, uneori gravidă, alteori în poziția specifică nașterii; dar există și ipostaza fecioarei nubile, o femeie tânără, zveltă, cu sâni mici, redată singură sau împreună cu Marea Mamă; mai rară este ipostaza Străbunei, redată ca o femeie în vârstă, cu sânii căzuți.

Plastica mică a culturii Vădastra este bogat și variat reprezentată, decorul ei reluând tehnica realizării și motivele olăriei.

În ceea ce privește figurinele antropomorfe, idolii găsiți la Fărcașele, atât cei masculini cât și cei feminini, sunt redați întotdeauna în picioare, cu realism în ciuda aplatizării: cap și chip schematizate (nasul reliefat prin strângerea lutului moale între degete), steatopigie mai mult sau mai puțin dezvoltată, talie marcată printr-o incizie, sâni indicați prin două mici pastile, brațe lipite de corp sau în formă de cioturi laterale, uneori perforate[18], picioare despărțite doar printr-o incizie adâncă, evazate pentru stabilitate în forma unui suport cilindric, precum apar și elemente de vestimentație sau podoabe (un șorț în față și o fustă ornamentată spiralic în față pe una dintre statuetele de la Fărcașele, sau mărgele la gât)[19]. Pasta din care sunt confecționate este nisipoasă, netezită și rar lustruită[20].

Cele mai renumite statuete ale culturii sunt cele cu forma particulară a capului, de fapt a urechilor mari, lăsate în jos ca ale unor câini (de fapt, o coafură stilizată, cum spuneam și în

[15] *Ibidem*, p.195
[16] Marin Nica, *Reprezentările antropomorfe în cultura Vădastra, descoperite în aşezările neolitice de la Hotărani şi Fărcaşele, judeţul Olt*, in *Oltenia. Studii şi comunicări*, **, Craiova, 1980, p.42
[17] *Ibidem*
[18] *Ibidem*, p.28
[19] Idem, *Asupra originii…*, p.43
[20] Idem, *Reprezentările antropomorfe...*, p.28

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)

cazul vaselor antropomorfe modelate în același fel). Deosebită este și ornamentarea, diferită față de cea a altor culturi, dar mergând pe linia minunatului decor al vaselor: zig-zag-uri, spirale înlănțuite, meandre, dinți de lup, excizate, realizate cu finețe a execuției, amplasate astfel încât fesele și abdomenul să fie acoperite de spirale, iar fața anterioară a corpului, cu motive meandrice și zig-zag-uri. Desigur, nu toți idolii sunt ornamentați (câteva figurine de la Hotărani nu au decor)[21], dar aceștia au o mare expresivitate și realism ale chipului, câștigate din crestătura nasului masiv, cele ale ochilor și mai puțin cea a gurii, din capul romboidal.

O mică capodoperă este o figurină antropomorfă feminină de la Fărcașele, ce are și o modelare fină și detaliată a anatomiei: șoldurile arcuite, sânii fermi, abdomenul ușor bombat; dar acestea sunt subliniate și de decorul excizat, dispus tectonic, care se rotunjește în benzi concentrice în jurul proeminențelor conice care înlocuiesc brațele, sau se așterne în benzi paralele, alternând cu spații încrustate, închipuind faldurile veșmântului evazat, ori se amplasează regulat pe torace, coapse, picioare. Sunt diferențieri care marchează părțile componente ale costumului. O altă statuetă fragmentară, găsită la Hotărani, are același corp, poate mai zvelt, de tip *en violon*[22]. O figurină mare din teracotă, probabil masculină, de la Fărcașele, etalează tot tipul de decor meandric excizat și încrustat ca și vasul antropomorf de la Vădastra: corpul – un dreptunghi cu colțurile rotunjite (gol în interior, deși acesta nu este un recipient, majoritatea statuetelor fiind goale, de altfel) – este surmontat de o proeminență care ține loc și de gât și de cap. Decorul meandric este diferit pe cele 6 metope, alcătuind un veșmânt cu o bandă răscroită la baza gâtului, cu metopele umerilor cu unghiuri drepte circumscrise, din benzi în zig-zag; cele două metope laterale de dedesubt au un meandru dispus orizontal, metopa centrală superioară este decorată tot cu un meandru dar cu origine pe verticală, pe când cea de dedesubtul ei are o ornamentație compusă din careuri concentrice.

De asemenea, dintr-un grup fragmentar tricefalic de la Fărcașele**)** (probabil o mamă cu copiii), s-au păstrat două figuri stilizate, cu aceleași urechi lăsate (coafură cu plete cu cărare la mijloc probabil era redată și în cazul acesta, al figurinelor[23], ca și în olăria modelată plastic) și cu decor meandric excizat și încrustat, urmând modelul celei descrise mai sus, doar că atât figurina mare cât și cea mică au capetele stilizate, cea mare având un decor pe corp cu aceleași metope cu meandre din benzi în zig-zag, dar cu mai puține volute, la figurina mică decorul fiind și mai simplu: cu panouri netede, alternând cu panouri adâncite și hașurate încrustat cu alb.

Un grup statuar (fragmentar), rar în plastica mică în general, este descoperit la Hotărani: s-a păstrat partea inferioară dintr-un cuplu divin așezat pe un soclu – în care picioarele personajului feminin sunt lipite și ornamentate cu spirale, iar cele ale acolitului masculin (identificat prin organul sexual) sunt îndoite, mâna stângă fiind așezată pe abdomen. Realismul reprezentării este relevant prin detalierea degetelor picioarelor și ale mâinii[24].

O mențiune specială este acordată unei măști miniaturale descoperită în aceeași localitate, care redă cu expresivitate un chip uman, urmând linia stilizării măștilor umane modelate pe vase: cu ochii și gura perforate, nasul fiind incizat sinuos de la baza ochilor până la gură; o șănțuire circulară (al cărui rol nu îl cunoaștem) pe peretele interior al măștii unește ochii. Orificiul din partea inferioară a piesei era destinat fixării măștii vertical, în cadrul ceremoniilor religioase. Netezirea superficială a suprafeței măștii permitea aderența mai mare a vopselei roșii.

[21] *Ibidem*, p.34
[22] *Ibidem*, p.47
[23] *Ibidem*, p.52
[24] *Ibidem*, p.41

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)

Realism al modelajului și al mișcării corpurilor se remarcă și la figurinele zoomorfe[25], mult mai puține, cum puține erau și modelele miniaturale, de exemplu, măsuțele de cult, cu apucători în forme umane sau de cap de berbec[26].

Originală artistic și bogată prin diversificare este plastica acestei culturi, ai cărei reprezentanți nu ocupau o arie de locuire foarte mare. Foarte expresive sunt reprezentările umane, cu chipuri tratate realist, similar celor ale culturii Vinča. Excepțională este și olăria culturii Vădastra, cel puțin cea ornamentată excizat. O asemenea bogăție materială relevă desigur stadiul înalt al organizării și al dezvoltării societății Eneoliticului timpuriu de pe aceste meleaguri.

BIBLIOGRAFIE

Dumitrescu, Vladimir, *Arta preistorică în România*, I, București, Ed. Meridiane, 1974

Florescu, Radu, Daicoviciu, Hadrian, Roşu, Lucian (coord.), *Dicţionar enciclopedic de artă veche a României*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980

Miclea, Ion, Radu Florescu, *Preistoria Daciei*, București, Ed. Meridiane, 1980

Nica, Marin, *Asupra originii și dezvoltării culturii Vădastra de la Fărcașele (jud. Olt)*, in *Historica*, I, Craiova, 1970

Nica, Marin, *Reprezentările antropomorfe în cultura Vădastra, descoperite în așezările neolitice de la Hotărani și Fărcașele, județul Olt*, in *Oltenia. Studii și comunicări*, **, Craiova, 1980

Petrescu-Dîmboviţa, Mircea, Vulpe, Alexandru (coord.), *Istoria românilor,* vol.I, *Moştenirea timpurilor îndepărtate*, Bucureşti, Academia Română, Ed. Enciclopedică, 2010

Wullschleger, Manuela (ed.), *L'art néolithique en Roumanie*, Napoli, Arte'm, 2008

[25] Idem, *Asupra originii…*, p.43
[26] Idem, *Reprezentările antropomorfe...*, p.54

BDD-A23145 © 2016 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:40:43 UTC)